

Česko-lužický věstník

číslo 9 / září 2016

ročník XXVI

Róža Domašcyna

Tući Tihle

kiž su přezahe přišli	co přišli moc brzy
něšto wočakuja	na něco čekají
kiž su dypkownje přišli	co přišli přesně
maja něšto rjec	mají co do činění
kiž su přišli hdyž bě wotbiło	co přišli až když uhodilo
su stajnje pódla	musejí být u všeho
kiž přišli njejsu	co nepřišli vůbec
praja zo wšěch tamnych znaja	říkají že tam všechny znají

*Ze sbírky Štož ći wětřik z ruki wěje
(Budyšin 2012)
přeložil Radek Čermák.*



*Lužickosrbský plakát Hanky Krawcec, který zval na tancovačku před 70 lety.
Archiv dokumentace SPL.*



Z DOMOVA

► **V sobotu 27. srpna se do Prahy na „kubfiansku jězbu“ (poznávací zájezd) vydali členové chrómské domovinské župy Michala Hórnika.** Čtyři desítky turistů, od sedmiletých dětí po osmdesátileté starce, si prohlédly památky spjaté se staršími českými dějinami. Začalo se na Vyšehradě v novogotické bazilice sv. Petra a Pavla, pokračovalo se přilehlým Národním pohřebišťem a Slavínem, rotundou sv. Martina, nakonec byli hosté seznámeni



Hosté z Lužice na terase Národního divadla v Praze, foto archiv SPL

s pověstmi, které se k hradu váží, a shlédli na město z vyhlídky z opačného břehu Vltavy, než jsou turisté běžně zvyklí. Cestou do údolí řeky si prohlédli světově unikátní kubistické činžáky. Po přesunu do centra už to šlo ráz na ráz: nejprve společný oběd, potom prohlídka Lužického semináře v kulíšách Letní slavnosti Kontaktní kanceláře Svobodného státu Sasko a s přivítáním od vedoucí kanceláře Stefanie Rehmové, která hovořila o vynikající přátelské spolupráci se SPL. (Později si pochvalovala, jak dojemné bylo, že si ji Lužičtí Srbové pamatovali jako někdejší čerstvě popřevratovou saskou ministryni kultury.) Procházku přes Kampu se skupina přesunula do Národního divadla, které si prohlédla od podzemní expozice základních kamenů až po střechnu. Výklad, tak jako celý den, byl ovšem tlumočen do lužické srbštiny. Po závěrečném posezení u piva se Lužičtí Srbové s Prahou rozloučili zpěvem coby poděkováním průvodcům Zdeňku Blažkovi a Radku Čermákovi, vyjádřili spokojenost s organizací

výletu SPL a přesvědčení, že zanedlouho přijedou zase.

ln

Z HORNÍ LUŽICE

► (SN 14. 7.) **Nejstarší lužickosrbskou větu našli nedávno v děkanském archivu v Budyšině.** Dr. Madlena Malinkec objevila frázi v kronice ze 16. století *Annales Budissinenses*. Zápis z roku 1534 napsal vikář a také první lužický kronikář Johann Reysiger. Lužickosrbská věta „*helle lube helle h o o*“ byla

středověkém a regionálním trhu a seznámit se s krajovými kulinářskými specialitami.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (SN 1. 7., NC 13. 7.) **Používat lužickosrbské jméno v průkazu a oficiálních dokumentech bude pro Lužické Srbky možné pravděpodobně už v blízké budoucnosti.** Členové poradního výboru pro lužickosrbské záležitosti spolkového ministerstva vnitra s tím souhlasili ve středu 29. června v Chotěbuzi. Důvodem k projednání byla stížnost Lužické Srbky z Chotěbuzi, která si chtěla zaregistrovat lužickosrbské jméno, ale kvůli dosavadním právním předpisům neuspěla. Proto výbor jednal o problematice přechylování lužickosrbských ženských příjmení (tedy s koncovkou *-ec/-ojc* nebo *-owa/-cyna*); německé zákony používání lužickosrbských jmen připouštějí, problémem jsou ale právě koncovky *-ec/-ojc* a *-owa/-cyna*, protože německy mluvící úředníci s nimi neumějí zacházet. Pokud je lužickosrbská žena svobodná, znělo by její příjmení např. Nowakec/Nowakojc. Pokud by byla vdaná, jmenovala by se Nowakowa (od příjmení Nawka by příslušné tvary zněly Nawkec a Nawcyna). Z právního pohledu by ale pak mohlo docházet k situacím, kdy by děti automaticky dostaly matčino příjmení Nowakowa, tedy ve variantě pro vdané ženy. U dětí cizinců dokonce může nastat úsměvná situace, kdy chlapec dostane matčino příjmení, např. Chodorowska.

► (NC 27. 7.) **Referent lužickosrbských záležitostí v Braniborsku Měto Nowak prezentoval na Dolnolužickosrbském gymnáziu, jak užitečná je lužickosrbská řeč.** Studenty 9. ročníku seznámil s jedinečností jejich jazyka a kultury. Poukázal na to, že znalost lužické srbštiny a lužickosrbských reálií rozšiřuje obzory a že nabyté znalosti uplatní nejen doma, ale i ve světě. Studentům se představili zástupci lužickosrbských institucí i médií.

► (NC 10. 8.) **Město Chotěbuz ocení dobrovolníky, kteří pomáhají uprchlíkům z Blízkého východu.** Prostřednictvím internetové stránky www.cottbus.de/icw lze nominovat ty, kteří pomáhají nejvíce. Ocenění dobrovolníků proběhne 25. září v rámci Interkulturního týdne.

► (NC 31. 8.) **Při příležitosti lidového zvyku „lapanje kokota“ v Popojcích byla k vidění velká přehlídka lužickosrbských krojů.** Přišlo v nich velké množství návštěvníků včetně dětí, oblečené měli sváteční i pracovní kroje. Vedle vlastní soutěže jezdců probíhal bohatý doprovodný program. Ženy dražily kohouta, děti soutěžily po vzoru dospělých.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek.

výkřikem lužickosrbských rolníků, kteří pozorovali stavební práce u kostela sv. Petra v Budyšině.

► (SN 4. 8.) **Voda, vzduch, oheň a země – letošní lužické hudební léto bylo věnováno čtyřem živlům.** Budyšínský městský kulturní úřad zorganizoval hudební festival, který se konal od 15. do 31. července. Zájemci mohli navštívit 16 koncertů, mj. v Kamenci, Smochčicích, Budyšině a Chróstě, obzvláště závěrečný koncert v budyšínském děkanském kostele přilákal mnoho posluchačů.

► (SN 15. 8.) **V Kulowě se mezi 12. a 14. srpnem konala 15. Krabatova slavnost.** Na programu nechyběly lužickosrbské body jako svatební průvod žáků kulowské základní školy s družbou (*braškou*) Geratem Wróblem nebo vystoupení taneční skupiny *Smjerdžaca*. Lužickosrbské písně zazpíval židžinský sbor pod vedením dirigentky Kerstin Liederowé. Kromě kulturního programu mohli návštěvníci nakoupit na řemeslném,



Lužičtí Srbové v prusko-rakouské válce 1866 (pokračování)

Zuzana Bláhová-Sklenářová

Válečné dopisy lužickosrbských vojáků

Velmi zajímavým pramenem k průběhu války 1866 na našem území jsou dopisy lužickosrbských vojáků. Protože byly žádaným autentickým svědectvím z bojiště, sloužily nejen v rodinách a obcích adresátů, ale byly také otiskovány v novinách. Zajímavý soubor asi deseti dopisů vyšel během roku 1866 s přesahem do r. 1867 v SN.

Lužičtí Srbové neměli historickou šlechtu; v polovině 19. století žili hlavně na vesnicích a předměstích, živili se zemědělstvím, řemesly a obchodem, proto pak nedosahovali důstojnických hodností a až na výjimky mezi poddůstojníky (např. saský seržant¹ Kral z brigády korunního prince Alberta, pruští svobodníci Jan Hadam z Kulowa a Jan Domaška z Hamora, dragounský seržant M. Dučo ze Zagorja) sloužili jako prostí vojáci. Nacházíme je v pěchotě, u myslivců (něm. Jäger, ls. *třelcy* – „střelci“), u jízdy i dělostřelectva, mezi pruskými padlými je řada granátníků, fysilírů, mušketýrů, hulánů i kanonýrů; starší z pruských Srbů byli povoláni k zeměbraně.

Dopisy vojáků vypovídají především o každodenních útrapách i drobných radostech mužstva. Údaje o pohybech a nasazení oddílů a průběhu akcí v nich ovšem najdeme také, často z unikátní perspektivy, jen je třeba je kriticky interpretovat.

Listy otištěné v SN jsou zčásti anonymní – většinou u pruských vojáků. Z pruské strany měl Smoler informace nejspíše od příbuzných. Jistý **zeměbravec psal z pevnosti v Nise**² o špatném ubytování, stravování, nedostatku výstroje a mrzuté práci na čištění kasemat. Mobilizaci dokumentuje jiný dopis **od příslušníka zeměbrany z Poznaně**, kde se soustředila 5. armáda, v níž byla většina pruských Srbů.

„Byl jsem 8. května povolán do Zhořelce k vojsku, odtud jsme se večer v půl osmé vydali na dráhu a odjeli do Poznaně, kam jsme přijeli 9. května o polednách. Jeli jsme celou noc a náš vlak měl 60 vozů, a v každém voze bylo 32 vojáků.“ (SN 23 z 9. 6. 1866, s. 181).

Po hradecké bitvě začalo dopisů přibývat. Krátké autentické listy zastupuje typický „**Válečný dopis (od jednoho saského vojáka z Minakatu). Klouna v Čechách**“, 5. července 1866. *Moji drazí, tuze milovaní rodiče! Bůh otec všemohoucí mě až posud zachoval při životě. Za svůj život, milí rodiče, mám co děkovat vašim modlitbám. Stál jsem v dešti kulek, každým okamžikem jsem očekával smrt, ale žádná kulka mne netrefila. První boj jsme měli 27. června. Byl krvavý, krutý; hodně mých kamarádů vedle mne padlo; ó, to bylo strašné, ale nad bitvu 3. července není. Ztratili jsme skoro všechny oficíry; celé bataliony jsou rozbité a my jsme byli poraženi. Reterírovali jsme 16 hodin, nepřítel se hnál za námi; nežádejte ode mne, abych vám náš ústup popisoval, protože v řece, přes kterou jsme se musili dostat, bylo víc lidí a koní než kapek vody. (...) Jste všichni zdraví? Pište mi brzy. Zanedlouho bude zase bitva. Modlete se za svého syna, náš milý spasitel mě vyslyší. Budte s Bohem; zdraví a líbá Vás Váš syn atd.*“ (SN 29 z 21. 7. 1866, s. 226.)

Z pruské strany přišlo několik dopisů od **Jana Kowarčika z Wulkyž Zdžari, „král. pruského červeného husara 4. švadrony“** (SN 30 z 28. 7. 1866, s. 231–232).

„V bivaku u Dvora Králové v Čechách, 30. června. (...) Když jsme 26. června v 7 hodin ráno překročili hranice, u každého praporu nebo standarty se vesele křičelo »Hurá!«. Maširovali jsme přes Trutnov (Trautenau) do Blechowa [?] a mně tekly slze po tvářích, když jsem viděl, jak lidé utíkají a že byla celá ves opuštěná. Dobytek, který jsme

neporazili na místě, se vzal s sebou a sedláci nám musili dát potahy, ve kterých se pak vezly naše věci. My jsme tenkrát nedostávali nic ani od vojska ani od obyvatel; takže kdo nechtěl proto umřít hladem, musil se starat, kde by co sehnal, a že při tom nešlo všechno hladce, může si každý domyslit. (...) Dne 29. června ráno chtěli Rakušané proniknout do našeho bivaku; kulky příšerně hvízdaly a mnoho našich vojáků padlo. (...) První kompanie batalionu gardových střelců se při tom držela tuze pevně; největší cesta byla tak plná mrtvých a raněných, že byla celá červená od krve, a jinak tam všude ležely pušky, tornistry a mrtví koně. (...) Nazítří 30. června ráno byla jen malá bitvička, a 1. července jsme šli na kázání a ke stolu Páně. (...) Janka z Mučowa a Šimana ze Stróže jsem viděl několikrát. Jsou oba zdraví. (...)

V Sedlicích [?], 9. července. Dnes ležíme druhý den v kvartýrech a dostáváme menáž. To se mi tuze líbí, protože až dosud jsem nemohl nikde nic vzít, koupit se nikde nic nedalo a musil jsem proto často trpět velký hlad. Teď musíme všechno platit, ale nejhorší je, že zdejší lidé neznají naše peníze a my nevíme, kolik platí jejich peníze, a nad to neznáme jejich řeč a oni nám nerozumějí; jenom já se s nimi dovedu nějak dorozumět (protože umím srbsky).“

V SN 34 z 25. 8. 1866 (s. 266) vyšel dopis od **Korly Smolera ze Zlyčina, „král. pruského vojáka 6. kompanie 6. regimentu 5. armády“**. Z něj se mimo vzkazy od známých apod. dovidáme:

„(...) Měli jsme, jak víte, všelijaké bitvy. První bitva byla u Náchoda, a to 27. června, kdy jsme překročili rakouské hranice, aniž jsme pomyslili, že narazíme na nepřítele a hned půjdeme do ohně. (...) Nazítří bylo zase tak a byla bitva poblíž Skalice, kde jsme my nebyli úplně vepředu, zato pak 29. června u Sviništan jsme musili do první linie. (...) [30. 6.] Já a někteří jiní jsme leželi u jednoho truhláře na dvoře na prknech, když najednou do šindelové střechy uhořelo několik střel z kanonů, že nám šindele létaly okolo uší. Brzy troubili k dalšímu pochodu a my jsme pak později celé odpoledne stáli či častěji leželi v nepřátelském ohni, protože nepřítel se postavil tak, že jsme na něj nemohli vystřelit ani jednou. (...) Přijdu-li zdrav domů, budu Vám všechno vyprávět obšírněji. Naše zdraví a náš život jsou v rukou toho, který nás stvořil. Ve vojsku vypukly všelijaké nemoci, zvláště úplavice a cholera. – Dnes živ, zítra mrtev! – na to jsem také přišel a vzalo mne to tuze u srdce; protože můj krajan Nowak, jinak Kunca, náhle zemřel, 20. července byl ještě zdrav a 21. byl už mrtev, a jeho mrtvola byla úplně černá.“

Pozoruhodný je dopis od **Pětra Manje, „král. saského vojáka 15. batalionu 4. kompanie“** (SN 35, 1. 9., s. 272). Ten totiž zachytil i cestu saského sboru přes Malé Karpaty „do Uher“ a do Rakouska. Dopis obsahuje popis lidového domu a usedlosti na jižní Moravě a jižním Slovensku, způsob orby, sklizně a mlácení obilí, místního kroje. Popisy bitev v něm ovšem nechybí:

„(...) V královéhradecké bitvě jsme podnikli útok na nepřítele, ale on na nás přišel s velkou přesilou, tedy jsme musili ustupovat, zvláště protože rakouské vojsko, které nás mělo podporovat, k nám nepřišlo, ale ještě víc utíkalo, tak že jsme byli obklíčeni ze tří stran a nezbylo nám nic jiného, než abychom ustupovali, protože zajmout jsme se dát nechtěli. A tak jsme táhli pomalu ke Hradci Králové (Königgrätz, což je pevnost), chránění naší artilerií. Myslili jsme si, že tam dostaneme podporu, ale jak jsme se zklamali? Musili jsme plavat přes Labe a brodit se přes příkopy mezi šancemi (Wallgräben), protože do pevnosti nás Rakušané nepustili a nejradyji by na nás byli střelili, tak že nezbylo nic jiného, než že jsme musili přes vodu a všichni jsme byli promáčení od pat až po krk. (...) Jak mi tenkrát bylo u srdce, to nedovedu popsat, ale srdce mi ztvrdlo a nebál jsem se smrti, ale zmrzačení, protože leckterý raněný byl podupán od koní a přejet od kanonů. Mě samotného srazil jeden rakouský husar,

¹ V saském sboru tehdy druhá nejvyšší poddůstojnická hodnost: http://svhliberec.wz.cz/saske_hodnosti.pdf.

² Pevnostní město Nysa ve Slezsku, asi 30 km od Jeseníka.

³ Krouna u Hlinska (okr. Chrudim) byla východiskem ústupu třetí z kolon rakousko-saského vojska, v níž byl také saský sbor, ten pak chránil přístupové cesty ke Svítavám (Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Havran – Paseka 2005, s. 454–457).

když jsem vedl raněného kamaráda. – Na útěku ke Hradci Králové jsem potkal jednoho dobrého známého z Konjce, ten byl střelen do ramene. Když jsem ho viděl, řekl jsem mu: Co pak se Ti to stalo? On mi padl do náručí a plakal, a já s ním, potom jsem mu ale vymyl ránu vodou, kterou jsem měl ještě v polní láhvi. (...) Mezi mými známými v mojí kompanii byli také tři ranění: Handrij Delny ze Šešowa do ruky, Jan Mikanja do ruky, August Sperling z Budyšina do nosu, a jinak ještě Jan Nowotny z Lomska do nohy. Od mého raněného kamaráda jsem se pak v královéhradeckých vodách musil odloučit, protože tam měl každý co dělat sám se sebou, a já jsem byl nucen jít přes vodu 7krát.“

Bylo by zajímavé zjistit, kdo byl Jan Mikanja, „voják královského saského 15. pěšího pluku, 4. kompanie“ z Budyšina, o kterém se zmiňuje v dopise Pětr Manja. Jeho dopis (vycházel od 21. č. SN z 26. 5. 1866, str. 163–164, nepravidelně až do podzimu 1867) je totiž prakticky profesionální reportáží. Autor byl zřejmě s redaktorem na této formě domluven. Ve 42. č. SN z 20. 10. 1866 (s. 329) najdeme zprávu o výnosu sbírky na podporu jeho ženy Madleny a malého synka Cyrilla (v reakci na prosbu v čísle předchozím), a v č. 33 z 18. 8. 1866 (s. 257) jej SN uvádějí jako jednoho ze saských vojáků vyznamenaných císařskou rakouskou stříbrnou medailí za statečnost. Text je místy zdlouhavý a obsahuje ve své době víceméně povinně moralizující a nábožně pasáže i projevy vlastenectví, nicméně přináší také řadu konkrétních popisů situací na tažení i v boji. Začíná mobilizací a pochodem do Drážďan, pak popisuje ústup do Čech přes Chlumecko, Lovosice a Litoměřice dál k Mělníku. Velmi zajímavé jsou pasáže o styčích s českými obyvateli:

„Následující den jsme maširovali po vsích až k městečku Mělníku, kde jsem dostal kvartýr u jednoho statkáře a vinaře. Dokázal jsem se s ním a s jeho lidmi pomocí srbské řeči tuze dobře smluvit; naše milá hospodyně byla tak hodná, že když jsme začali prát chlebníky, poslala k té práci svou 18letou dceru, a dokonce nám vyprala i punčochy. Také jsme poprvé dostali českou kávu, která chutná jako čokoláda, protože je hustá a tuze sladká, připravená s cukrem a smetanou. (...) A protože jsem byl mezi mými 16 kamarády sám jediný Srb, musil jsem jim přes tu srbskou řeč sloužit za tlumočnicka (překladatele); protože kdo umí srbsky, dovede se domluvit i s Čechy. A když si někdy náš pan hejtmán nebo písař batalionu nevěděli rady, protože tam nikdo nerozuměl německy, poslali pro mne nebo pro mého milého srbského kamaráda Manju.“

Všem Němcům, důstojníkům i vojákům, se to zdálo divné; protože všechny nápisy nad krámy a obchody byly v české řeči, a čím více měst jsme prošli, tím se Němcům vedlo hůř. A když chtěli něco jíst nebo pít, nezbylo jim nic jiného, než se naučit trochu česky. (...) Někdy, když mluvili a povídali hodně dlouho a Češi ji přece nerozuměli, říkali nakonec: „Das ist ein dummes Volk (to je hloupý národ)“. Ale to jsem vystoupil a povídám našim Němcům: „Jak můžete od Čechů chtít, aby uměli vaši řeč a rozuměli jí, však oni do německé země nepřitáhli, ale my do české. Když teď chcete být v jejich zemi, musíte se pěkně naučit něco z jejich řeči, však já se s nimi také umím domluvit.“ A oni říkali: „No jo, když ty jsi Srb!“ Já jsem jim na to povídal: „Však jsem se jako Srb také naučil navíc německy; kdo se nechce nic učit, ten zůstane trouba. A to vám povídám, našich důstojníků je hodně, kteří se naučili francouzsky a anglicky, a přitom se tam jak živi nedostanou, ale sousední českou řeč, kterou se mluví v Čechách, na Moravě a také v Uhrách, neumí žádný skoro ani trochu.“

Následuje líčení pochodů do Mladé Boleslavi, Mnichova Hradiště (kde tělesná brigáda do bojů nezasáhla) a urychleného přesunu k Jičínu – ve vedru, bez jídla a vody.

„Nalevo, kde stáli naši milí Srbové od první brigády, jsme slyšeli velkou střelbu, a i když byli třikrát slabší než Prusové, vyhnali je přece ze vsí [Dílčů u Jičína], – ale večer, když se shromažďovali, chybělo jim na 500 mužů, kteří tam leželi ve vlastní krvi. Nám také brzy začaly kulky hvízdát kolem uší, ale létaly hodně vysoko. Stáli jsme totiž na jedné louce ve vodě a pili jsme vodu z příkopů, takovou jsme měli žízeň. (...)“

Když jsme (15. batalion) tedy dorazili do Jičína, dostali jsme rozkaz, abychom jej bránili (...) Prusové se dobývali do města jinými ulicemi, u nás se však neukázal žádný. Nyní se někdo blíží; poručík (Oberleutnant) řekl: „Stůjte mi jako zeď, žádný at mi nestrhne výš než tam dolů pod okna (...)!“ Někdo šel pořádkem blíž, vidíme jenom jednoho člověka; je to ženská, poručík volá „Wer da, halt, wer da!“ [Kdo tam, stůj, kdo

tam?], ženská ale pořád nic. Tedy jsem řekl poručíkovi: „Ona nerozumí, je Češka,“ a tak tu ubohou starou matku nezastřelili, ale ušla nebezpečí proto, že jsme tam u toho stáli my Srbové.“

Z líčení bitvy u Hradce Králové 3. 7. vybírám ukázkou o boji na Chlumu: „Po našem levém boku víc dozadu byla na kopci ves, a v ní stáli rakouští pěšáci, kteří měli nejspíše rozkaz bránit ten les z levé strany a postupovat s námi v jednom pruhu. Ale proč se tak nestalo? Na to se jako voják nemám co ptát. Ale tolik vím, že tam přitáhl celý regiment Prusů a začali do té vsi, kde jsme byli, tak střílet, že jsme ji musili opustit. Náš feldvebl pak, když zahlédl Prusy, dal to hlásit majorovi a ten přes adjutanta našemu milému korunnímu princovi na kopci, ale všechno bylo pozdě! Teď teprve začala pravá bitva; les napravo jsme drželi my Sasové a les nalevo Prusové, přihnal se také regiment rakouských hulánů, ale příliš pozdě. V lese nemohli s Prusy nic pořádit, hodně jich padlo raněných na poli a jejich koně běželi s řeháním za těmi, kdo jeli zpátky. Potom zase táhl batalion saských myslivců a dva bataliony rakouských pěšáků do lesa proti Prusům; – ti pokračovali a oni také, každý střílel zpoza stromu, ale do lesa se hnalo pořád víc Prusů na pomoc, zato Sasům a Rakušanům nikdo na pomoc nepřišel, protože rakousko-saské vojsko bylo o 60 000 mužů slabší než pruské. V jednu chvíli začali Rakušané ustupovat a k posledku se ani Sasové už nemohli udržet, přece však ustupovali v nejlépeším pořádku a nepřestávali přitom střílet.“

V listopadu 1866 dopis skončil a vyšla Mikanjova báseň – vzpomínka na bitvu; již v následujícím 46. čísle ze 17. 11. však najdeme začátek Mikanjova nového „wojerského lista“, který přinesl popis ústupu přes Labe; Mikanja popisuje nocleh na Novém Hradci v kterémsi chalupě s tlupou zmáčených českých vojáků, s nimiž se aspoň najedl, a pochod přes Svitavy k Olomouci, který provázely hlad, únava a deprese. V následujícím roce 1867 reportáž pokračovala líčením dalších osudů saského sboru na cestě přes Slovensko do Vídně, na podzim pak bez dalšího přestala vycházet.

Zůstává otázkou, jak lužickosrbští vojáci celou válku chápali a jak pocítovali nutnost bojovat proti Srbům z protivné strany, Čechům či jiným Slovanům. Výpověď dopisů je v tomto směru nepochybně zkresená. Podle nich se srbský voják považuje za občana svého státu, poddaného svého krále, a až v další řadě – převážně na úrovni rodiny a obce – také za Lužického Srba. Proti nepřátelským vojákům osobně nic nemá a hlavně doufá, že se s pomocí Boží vrátí živ domů.

Tuto pomoc ovšem někteří hledali svéráznými způsoby. „V Budyšině dala jedna žena znovu vytisknout pověrečný ‚dopis sv. Michaela‘ (List Ježíšův poslaný skrze svatého anděla Michaela, nalezený v Holštýně léta 1724.‘ (...))“ (KP č. 12 ze 16. června 1866, s. 94). Jde evidentně o jeden ze „Schutzbriefů“, talismanů proti zabítí v bitvě apod. Redaktor Hórník využívá zprávu nejen ke kritice luteránského sklonu k bludům, ale i ke kritice starého (německého) pravopisu. Že o tisk zřejmě byl zájem, dokládá Jan Mikanja (SN 41, 13. října 1866, s. 321): „Jak jsem běžel dále zpět, uviděl jsem ležet umírajícího ubohého kamaráda z mojí kompanie, a když jsem pak kamarádům říkal, že padl, někteří se divili a říkali: ‚Tak mu ten ochranný list (Schutzbrief) stejně nepomohl, on ho také měl.‘ Tak jsem povídal: vidíte, že vám vaši papíroví bůžkové nic nepomohou, nactpěte je do pušek a spalte! Nebo se chcete postavit Božímu hněvu s papírem?“

Lužičtí Srbové v českých válečných hrobech

Saský sbor bojoval jako celek v bitvě poprvé u Jičína, jak popisuje Jan Mikanja. Především se vyznamenal bojem v Dílcích na sever od Jičína, kde padlo na 600 mužů, většinou od 1. pěší brigády. Padlí důstojníci mají vlastní náhrobky, zato na pomník prostých saských vojáků na vojenském hřbitově u Kbelnice se z těch stovek vešla jen některá jména. Přece jen se však mezi nimi najde i jméno lužickosrbské. V souhrnném seznamu ztrát v Serbských Nowinách č. 33 z 18. 8. 1866. na s. 254 stojí mezi padlými 1. pěšího praporu jméno „Ernst Bohuwěr Libscha [tj. Libš] ze Židowa, m.“, tj. mrtev. Na litinovém pomníku u Kbelnice začíná pole po pravé straně přílby jménem „Soldat Traug. [Traugott – tj. Bohuwěr] Liepsch, 1. Bat.“. Liepsch je pouze jinak poněkud méně forma téhož příjmení (jak ho u vojska zapsali). Snad se časem podaří srbských hrobů identifikovat více.

Lužická Srbka mezi zdravotníky

Hovoříme-li o Lužických Srbech na bojištích roku 1866, nesmíme zůstat pouze u vojáků. Válečné tažení strhlo řadu dalších lidí, kteří zajišťovali dopravu, zásobování a také lékařskou sanitní službu. A zde se do „velkých dějin“ zapsala Marja Simonowa (něm. Maria Simon, 1824–1877), dobrovolná ošetřovatelka raněných, průkopnice vzdělávání ošetřovatelek a práce Červeného kříže v Německu.⁴

Narodila se v Dobruši v Horní Lužici v selské rodině jako Marja Janašec. Její druhý manžel F. A. Simon měl v Drážďanech obchod s bílým prádlem a krajkami a Marja mu pomáhala až do počátku léta r. 1866, kdy se vydala na hradecké bojiště ošetřovat vojáky; po zjištění, že jsou zde stovky raněných, o něž se nemá kdo starat, přivezla z Drážďan náklad zdravotnického materiálu. Následujícího roku založila princezna Carola, manželka saského korunního prince Alberta, ženský ošetřovatelský spolek „Albertverein“, do jehož vedení povolala i Marju Simonowou. Princ Albert totiž již před časem přijal myšlenku mezinárodního Červeného kříže, pro něj jej r. 1863 nadchl sám Henri Dunant. Ošetřovatelkám se říkalo albertinky, později sestry Červeného kříže. Za prusko-francouzské války působila Simonowa jako zdravotní sestra; své zkušenosti shrnula v ceněné knize a zúročila v další praxi: r. 1872 založila u Drážďan ozdravovnu pro invalidy, při níž se vzdělávaly nové ošetřovatelky. Zasloužila se konečně o uznání ošetřovatelek raněných a nemocných coby samostatného povolání. Obrázla řadu významných; pro nás je zajímavý „Sidonien-Orden“, řád pro ženy, jež se obětavě staraly o raněné v prusko-francouzské válce, který jí udělil saský král Jan. Ten totiž nazval tento řád po Zdeňce České (1449–1510), dceři krále Jiřího z Poděbrad a manželce Albrechta Saského, řečeného Srdnatého, jež proslula zbožným životem.⁵

OČIMA Zdeňka Blažka



Brézanec dom v Horním Hajnku

Horní Hajnk je malinká víska na dohled od poutního místa Lužických Srbů Róžantu. Německy se jmenuje Dreihäuser a skutečně má skoro jen tři domy (možná kolem pěti). Vesnička je známa především svými dvěma slavnými obyvateli: Jurijem Brézanem a Benem Budarem – dvěma lužickosrbskými spisovateli, kteří zde žili, resp. Beno Budar žije dosud. Za života Jurije Brézana tak byl Horní Hajnk zřejmě místem s největší hustotou spisovatelů na počet obyvatel na světě.

Jurij Brézan zemřel před deseti lety. Právě on Horní Hajnk nejvíce proslavil. Napsal o něm i knihu *Moje archa Horní Hajnk (Moja archa Horní Hajnk)*, Ludowe Nakladnistwo Domowina, 1992, 98 s.). Vesničku tam popisuje jako místo na kopečku pět stébel obilí vysokém, nad potokem Satkulou, rodné vesnici na dohled, 50 kroků od kraje rozsáhlých lesů. A přesně takové to tam je. Ves je umístěna na jednom z posledních pahorků, než celá Lužice přejde do táhlé roviny – lužické hole s písčitou půdou a borovými lesy. Hned za vesnicí začínají lesy s ukrytými rybníky. Jediná cesta ves spojuje s hlavní silnicí. Dva kilometry na jih je Brézanovo rodiště Worklecy. Jurij Brézan si v Horním Hajnku postavil dům, svou archu. Tady napsal svá klíčová díla jako *Krabat* nebo *Obraz otce (Stary nan)*. Zde žil až do smrti.

Dá se říci, že v neděli 12. června 2016 vyvrcholil brézanovský týden, který připomněl autorovy nedožitě sté narozeniny. Ve středu 8. června byla slavnostně zahájena výstava věnovaná jeho životu a dílu v Lužickosrbském muzeu v Budyšině (potrvá do 1. ledna 2017). Ve čtvrtek 9. června by se Jurij Brézan dožil sta let. Téhož dne se v Smolerově (lužickosrbském) knihkupectví v Budyšině konalo literární čtení Brézanových děl. V pátek 11. června vyšla víkendová



Detail pracovního stolu v Brézanově pracovně, foto Zdeněk Blažek

příloha Serbských Nowin celá věnovaná Brézanovi. A konečně v neděli 12. června odpoledne otevřela Brézanova rodina jeho dům v Horním Hajnku pro veřejnost.

O prohlídku domu byl velký zájem. Celá přístupová cesta do vsi byla po obou stranách zaplněna parkujícími auty, před samotným domem parkovalo několik desítek kol. Hosté měli možnost prohlédnout si přízemí domu, především pak autorovu pracovnu, kterou rodina uchovává v tom stavu, v jakém ji Brézan zanechal – včetně brýlí položených na stole. Hostům byl stále k dispozici někdo z rodiny, ať už snacha Beata Brézanowa, nebo vnuci Beno, Franciska a Florian, kteří si rádi vyslechli zážitky hostů z dřívějších setkání s jejich tchánem a dědem, nebo sdělili zajímavé informace z autorova života. V obývacím pokoji byl puštěn dokument o autorově životě natočený u příležitosti jeho 85. narozenin. Volně přístupná byla i rozsáhlá zahrada u domu, která byla vybavena stoly s židlemi pro posezení ve stínu stromů. Pro případ deště (který skutečně během odpoledne přišel) byl hostům k dispozici velký stan se stoly a lavicemi, s dětskou dílničkou, výstavou o Brézanovi a pultem, kde bylo možné si koupit kávu a koláč. Netrofnu si to přesně odhadnout, ale myslím, že nebudu daleko od pravdy, když napíši, že hostů bylo určitě více než sto či sto padesát.

Vnučka Franciska Brézanec byla potěšena, že se někdo přijel podívat na dědův dům až z Prahy. Ukázala mi dědečkovu pracovnu s tím, že je zanechána tak, jak byla, když děda zemřel. S úsměvem dodala, že pracovní chaos na stole byl pro dědečka typický a měl to tak rád. Mimochodem, všichni vnuci se rozprchlí po světě, v Lužici zůstala pouze jejich matka. Beno žije v Mnichově, Franciska bydlí v Curychu, Florian v Drážďanech. Rodina tedy využívá dům jen občas, na rodinné akce. Přesto je dům velmi dobře udržovaný, zahrada viditelně opečovávána.

Hosté si mohli prohlédnout i takové kuriozity jako v lužickosrbském prostředí známou saunu, kterou si autor nechal postavit v 70. letech a kde pořádal pravidelné saunovací pátky s lužickosrbskými intelektuály. Nebo rodinná alba, včetně fotek rodičů Jurije Brézana, kteří se stali inspirací pro román *Obraz otce*.

Na prohlídku domu přišel i Rolf Dvoracek, budyšínský fotograf fotografující již od 50. let Budyšin, Lužici a společenský život v nich, jehož výstava byla na podzim loňského roku k vidění také v Lužickém semináři v prostorách Společnosti přátel Lužice. Rolf Dvoracek nyní přinesl některé své dosud méně známé fotografie Brézana a jeho manželky a daroval je Brézanově rodině.

Abych se vrátil k samotné autorově pracovně. Je to poměrně rozlehlý a vysoký prostor, přesto útulný a vkusně vybavený s otevřeným průhledem do prvního patra a schodištěm na galerii. První, co vás upoutá, je množství knih, a to všude, v knihovně, na stole, na malém stolku u pracovního stolu, v pracovním stole. Ve středu místnosti je autorův již zmiňovaný pracovní stůl, za ním knihovna s fotkami rodiny, obrázky vnuků a dalšími osobními věcmi autora. Další knihovna je na galerii v prvním patře. Před stolem je sedací souprava pro hosty, po straně vysoké okno přes dvě podlaží do zahrady, další okno je za sedací soupravou spolu s přímým výhledem na zahradu. Jako Čecha mě potěšilo, že mezi knihami byl například hned navrchu za autorovým stolem Boháčův turistický průvodce po Sasku a Lužici. (Cestoval snad Jurij Brézan po svém kraji podle českého průvodce?)

⁴ Sestaveno na základě internetových zdrojů: <<http://www.deutsche-biographie.de/sfz122140.html>>; <http://www.pflegewiki.de/wiki/Deutsches_Rotes_Kreuz>; <<http://www.gemeinde-lampertswalde.de/popup/simon.html>>; <https://de.wikipedia.org/wiki/Albert_%28Sachsen%29>; <http://saebi.isgv.de/biografie/Marie_Simon_%281824-1877%29>.

⁵ Zdroj: <<https://de.wikipedia.org/wiki/Sidonien-Orden>>; <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdenka_%C4%8Cesk%C3%A1>.

A na galerii jsem objevil několik zarámovaných historických map Českého království.

Dle Serbských Nowin bude rodina dům dál využívat pro sebe, Brézanovo dědictví však zůstane zachováno a zájemcům přístupné. O dalších akcích a termínech týkajících se stého výročí narození Jurije Brézana se můžete dočíst zde: <http://www.jurijbrezan.de/>.

Zdeněk Blažek

OČIMA Martina Šlechty a Antonína Kříže



Druhý ročník cesty z Čech kolmo do Horní Lužice a zpět

(zápisky z cyklovýletu po Horní Lužici ve dnech 4.–9. 7. 2016)

Rok se s rokem sešel a na začátku letních prázdnin nastal pro všechny cyklisty v SPL dlouho očekávaný druhý ročník cykloputování po Horní Lužici.

Den první – Podél Sprévy do nitra Lužice

Začátek léta, pondělí ráno, hlavně nepřijít pozdě na vlak, ranní časovka a spurt na nádraží Praha-Vršovice, safra, kde se tu bere tolik cyklistů? A opravdu, spolu s námi se do vlaku hrne spousta dalších, kteří taky měli nápad vyrazit na kolo. Jak se dozvídáme mezi řečí, většina jede na labskou cyklostezku, někdo až do Českého ráje nebo dokonce do Jizere, ale to nic není, milí zlatí – až do Lužice totiž jedeme jenom my!

V Rumburku nasedáme na kola a celí dychtíví vyrážíme k hranici. Najisto najdeme pramen Sprévy na úbočí hory Kottmaru s památkem lužických vojáků padlých v první světové válce a po krátké debatě o vzniku jména řeky Sprévy jedeme podél potoka – říčky – řeky starou známou cestou stále na sever při státní hranici až do Horní Horky, kde zastavujeme u Českého mostu, pak stále dál údolím Sprévy a přes Hodzjia Bačoň až do našeho dnešního cíle v Chrósčicích. Po 73 km jízdy v letním parnu naši srbští přátelé ihned vycítí, co člověk nejvíc potřebuje, a pozvání do hospody na pivo a malé občerstvení je velmi milé...

Den druhý – Ke Krabatovu mlýnu mezi mokřady a jezery

Po snídani masírujeme nohy a míříme nejdříve do poutního kostela v Róžantu, a osvěženi místní léčivou vodou a „kofejpicem s tykanem“ ve zdejší „pěkarnji“ pokračujeme krásnými borovými lesy po Krabatově cyklostezce s emblémem havrana plnou parou do Čorného Choľmce, kde se nachází bájemí opředený mlýn spojený s Krabatem. Cíl vyprahlí touhou nasát atmosféru na tak legendárním místě si sedáme v pivním šenku přímo ve starém mlýně, ale slečna za pultem asi není placena dle spokojenosti návštěvníků a zcela bez zájmu a snahy odvěti, že točené pivo není, jen lahvové, a z celého jejího projevu se zdá, že tu vlastně překážíme. No, co se dá dělat, vyrážíme tedy po lesních cestičkách mezi jezery do vsi Michaľků. Po chvilce hledání poznáváme „svoje“ staré známé lesní jezírko, svou nenadálou přítomností a početní převahou donutíme předchozí zájemce o koupac-



Zastávka u pramene Sprévy na úbočí hory Kottmar, foto Jaroslav Jantač

ku k vyklizení pozic na nejlepším břehu a za chvíli už se rochníme v klidné zátoce úplně bez lidí. Osvěženi jedeme dál a vracíme se oblastí jezer a mokřadů přes Kulow, kde si v kostele připomeneme, že zde byl Krabat pohřben, do Ralbic. S prodlužujícími se stíny obdivujeme hřbitov unikátních bílých křížů a příjemně znaveni po 65 km konečně dorážíme do Chrósčic, kde hasíme celodenní žízeň.

Den třetí – Lesními cestami krajem uhlí, jezer a vodního ptactva

Ráno dychtíví nových dobrodružství vyjíždíme do Njeswačidla, kde navštěvujeme barokní park s letohrádkem a záchrannou stanicí pro poraněné ptáky, z nichž někteří, jak již z loňska víme, jsou ptáci mluvící a – máme štěstí – dnes i upovídání. Po prohlídce zahrady pokračujeme v 70km výletu oblastí jezer a mokřadů kolem jezírek s množstvím vodních ptáků, občerstvujeme se borůvkami a nakonec dorážíme do Delního Wujězda, kde mjííme poněkud zchátralý barokní zámek s parkem, a pokračujeme k Bjerwaldskému jezeru, které nás vítá jako vždy upravenými plážemi a ovšem chybějícím občerstvením, jež si vynahradíme výhledem na elektrárnu v Hamoru (Boxbergu). Pofukuje silný vítr a zatahuje se, a tak se ke koupeli v rozčeřené hladině jezera odhodlají jen silné povahy, zatímco ostatní s obavami sledují oblohu.

Ženou se bouřkové mraky a tak jedeme, co nám nohy stačí (s přestávkami během přeháněk na autobusových zastávkách), zpátky jezerní krajinou a kolem památníků řady dílčích střetů, které předcházely bitvě u Lipska v roce 1813. Vidíme pomníky zbudované většinou roku 1913, tj. k 100. výročí oněch starých bojů, na kterých se pateticky píše o bratrském boji pruských a ruských vojáků za války proti Napoleonovi, a člověk si jen povzdychne, když čte tyto oslavné řeči a ví, že hned rok po vztyčení těchto památníků začala nová válka, kde bývalí bratři bojovali proti sobě... Po krátké přepřisce opouštíme altánek a kolem dolů na kaolín pádíme zpět domů. V Rakecích se nám ale do cesty staví místní kebabárna, a tak bereme zavděk plnými talíři dřívě exotických dobrot. Závěr cesty si ještě trochu ztížíme výjezdem do Hórek, kde si prohlížíme hluboký zatopený lom (skalú), vyhrazený však pouze potápěčům, a pak už jen hurááá s kopce do kovárny na občerstvení s fotbalovým mistrovstvím.

Den čtvrtý – Po stopách hraběte Zinzendorfa do Budyšina

A opět nasedáme do sedel, jedeme přes Bačoň a Haslow k miléniovému sousoší sv. Cyrila a Metoděje, již měli předevcírem svátek. Potom do Smochčic s Domem biskupa Benna, nádherně zrekonstruovaným katolickým konferenčním centrem s barokní zahradou a parkem, a konečně přijíždíme do Malého Wjelkowa spojeného s působením hraběte Zinzendorfa a exilové Jednoty bratrské. Pak již pokračujeme do Dalic a podél Budyšínského jezera do Budyšina. Navštěvujeme všechna obligátní místa spojená s Lužickými Srby, která našinec nesmí minout, a následně se vracíme ochladit do jezera, které mají Budyšíňští tak blízko u nosu. Za Chasowem si ještě prohlédneme starobylý větrný mlýn a pak se již pomalu vracíme zpět domů, abychom večer popřáli naši milé hostitelce vše nejlepší k jejím narozeninám, zhlédli další fotbalové semifinále a do vzpomínek si připsali dalších 60 km.

Den pátý – K Mariině Hvězdě, do kamenného Kamjence a přes Radwor zase zpátky

Poslední cestovatelský den seznáváme, že západní konec Lužice se nám dosud nějak vyhýbal. Tak tedy, vyrazíme do Kamjence! Nejprve jsme se vydali k slavnému klášteru Mariině hvězdě v Pančicích-Kukowě, kde obdivujeme areál původně gotického kláštera s nádherně opravenou bazilikou, překrásnou zahradou a parkem. Poté míříme přes pole do Wotrowa, který mají někteří z nás, stejně jako klášter, ještě v živé paměti z letošních velikonočních „křížáckých“ jzd. Hradiště necháváme dnes stranou, ale zastavujeme se v Miľočickém lomu, v němž občas probíhají sochařská sympózia, a jedeme přes Njebjelčicy, skrz vždy úhledně upravené vesnice s načančnými kostelíky, podél zlatavých polí, udržovaných zahrad a třešňovými alejemi, ve kterých se občas neudržíme a sesedáme ochutnat.

Od východu se blížíme ke starobylému městu, které nás přivítá svou kamennou krásou. Nemůžeme se vynadívát, ale cesta před námi je ještě dlouhá, a proto vyrážíme opět na východ přes Němské Pazlicy,

spěcháme kolem krásných hlubokých lesů, projedeme Njeswačidlem a míříme do Radworu, kde s radostí přijímáme pozvání přátel k malé večeři a povídáme a povídáme. Ale ve chvíli, kdy se chystáme nasednout, od západu přichází ta bouřka, které jsme se doposud úspěšně vyhýbali. Nyní si nás tedy našla a dává nám na vědomí, jak jsme proti silám přírody nicotní, až začínáme váhat, zda do toho nečasu vyrazit. Naši hostitelé jsou grandí, neváhají ani vteřinu a nabízejí nám odvoz domů – autem. Naše cyklistická hrdost nám samozřejmě nařizuje s díky odmítnout, ale veškeré odhodlání pod dojmem provazů deště, létajících blesků a od obzoru k obzoru zatažené oblohy slábně. Nakonec potupně, ale v suchu dorážíme zpět do Chrósćic (když dešť již pochopitelně ustal) a zahanbeně jdeme rovnou spat.

Den šestý – Rozloučení a přes Budyšin zpět domů

A už je tu poslední den naší cesty, rozloučení s milými hostiteli a přáteli v Chrósćicích, a cesta přes Smochčicy na Budyšin, kde se ještě krátce scházíme u ranní kávy s naším dobrým přítelem, ale pak už je opravdu čas vyrazit a my stoupáme proti proudu Sprěvy přes vesnice se starými továrními halami a nemilosrdně ukrajujeme kilometry až do Śluknowa. Čekání na vlak si krátíme prohlídkou otevřeného kostela a prvním českým (malým) pivem. V duchu vděčně děkujeme všem přátelům v Lužici, co se o nás starali, zejména v Chrósćicích – Monice, Ławrjencovi, Jendovi, Benovi s Kristinou, dále Benovi s manželkou v Radworu, Jurijovi v Budyšině i všem ostatním.

Naše cesty se pak opět na nějaký čas rozcházejí. Ale, jak věříme, jistě ne na dlouho, protože v Lužici je krásně a na kole dvakrát tak. Tak tedy – těšme se zase příště na viděnou s kolem v Lužici!

ROZHOVOR



Za lidovými kroji v lužickosrbském Róžantu

Přinášíme upravenou verzi rozhovoru Jany Vančatové, pracovnice Krajské vědecké knihovny v Liberci, s Monikou Cyžovou, který byl otištěn v Libereckém deníku (17. 8. 2016) a uveřejněn v Místní kultuře⁶.

Nejen blížící se zářijová výstava lužických krojů *Svatba v Lužici* v Krajské vědecké knihovně v Liberci (3.–30. 9. 2016) byla důvodem naší návštěvy Trachtenfundusu (fundusu krojů) v hornolužickém Róžantu (něm. Rosenthal) nedaleko Budyšina. Než jsme začaly příjemný rozhovor se spoluautorkou výstavy paní **Monikou Cyžovou**, dorazila skupinka dětí s maminkami, které si také přišly vypůjčit kroje.

Naskytla se neplánovaná příležitost vidět možnosti fundusu i zkoušení krojů do nejmenších detailů. Základem dívčího svatebního kroje je černá splývavá sukně se živůtkem. Oproti moravským krojům mají děvčata pod dlouhou sukní pouze jednu spodničku. Velmi zajímavý a nezvyklý je čepeček zavazovaný pod bradou i zdobený perličkovým náhrdelníkem pokrývající téměř celý dívčí hrudník. Kroj doplňují zdobené košilky, zástěrky, mašle, korálky, stuhu a řada až miniaturních drobností, které si laik ani neumí představit. Velmi zajímavý je i mužský kroj, nejdominantnějším prvkem je určitě cylindr a delší kabát připomínající žaket; oblečení pro pány doplňuje také řada dalších drobných doplňků.

Prekvapující je obrovské množství velikostí krojů. Kolik kusů ve fundusu vlastně máte?

To lze přesně velmi těžko určit, máme stovky různých děl, které jsou vzájemně variabilní v závislosti na konkrétním typu kroje a konstituci zájemce. Největší nabídka je v dětských velikostech. Dospělí mají většinou kroje vlastní. Velkou výhodou je, že byly ušity z kvalitních materiálů, a tak i přesto, že bývají hojně užívány, dědí se z generace na generaci. Nebývá výjimkou, že nevěstiny či ženichovy šaty již oblékali jejich babička a dědeček. Můj muž

například dodnes používá holínky svého tatínka. Děti ale rychle rostou a nevyplatí se jim stále pořizovat nové kroje.

Kde čerpáte inspiraci?

Nejčastěji z krojů, které dostaneme nebo odkoupíme, případně je již nelze opravit, ale ještě mi poslouží jako vzor. Někdy také z fotografií a knížek.

Jak dlouho se již této práci věnujete?

V 90. letech jsem pracovala jako účetní, ale myšlenka na vybudování krojového fundusu ve mně zrála dlouho, zpočátku jsem spolupracovala ještě se dvěma kolegyněmi, ale nakonec jsem se své zálibě začala věnovat naplno, již více než dvacet let je mým zaměstnáním. Šití, vyšívání, úpravám krojů a navlékání náhrdelníků se dnes především věnuji já, stejně tak i celé agendě spojené s půjčovnou. Též mi vypomáhá manžel, ale on se soustředí zejména na ozdoby postrojů pro koně na velikonoční jízdy.

Patří k Vaším klientům zejména děti?

Ano, děti a mládež tvoří asi největší část. Kroje si ale nepůjčují jen na slavnostní události, jako jsou svatby nebo procesí. Zejména mladá děvčata ráda chodí v krojích např. tančit k muzice, jak to bývalo běžné dříve. Skoro všichni Lužičtí Srbové jsou muzikanti anebo zpívají v nějakém souboru. Navíc jsou velmi družní a hrdí na svůj původ. Nejsme jediní, kdo se výrobou a půjčováním krojů v Lužici zabývá, ale rozhodně máme největší nabídku, za dlouhé roky i renomé. Zápůjčka není tak finančně náročná, často k nám zavítají i členové různých folklórních souborů, divadelníci i filmáři. Zájemci chodí každý den, nejvíce však před víkendy.

Protože paní Monika velmi dobře rozumí česky, musel padnout i dotaz: co k tomu přispělo?

To je velmi jednoduché, oba s manželem roky zpíváme v naší vesnické dechovce, často jsme jezdili na soutěže i společné koncerty s jihočeskou hasičskou kapelou *Božejáci*, čeština se mi zalíbila, s lužickou srbštinou si je blízká, začala jsem se učit jako samouk a při četných kontaktech s kolegy, pěkných písničkách i vinku to šlo skoro samo.

Otázky položila Jana Vančatová, organizátorka liberecké výstavy

KAK TO WIDŽU JA



Rěč a kulturu dožiwili

Po tradiciji wotměje so kóždej dvě léci kurz serbšćiny – lětnja šula. Tež lětsa organizowaše so přez Serbski institut dwutydźeńska šula w Budyšinje. Cyłkownje wobdźělichu so něhdze 20 šulerjow z cyłego swěta. Hač studenća slawistiki, naslědnicy texaskich Serbow abo jednorje wobydlerjo Lužicy – z kóždeho rózka witaše internat serbskeho gymanzija w juliju mjezynarodnych hosći.

Program za wobdźělnikow běše pisany a wotměnjacy. Njeposkićeše so mjenujcy jenož wučba serbšćiny, ale tež wulěty k zeznaću žiweje rěče a kultury. Tak organizowachu so dvě ekskurziji, do Drježdźan a do srjedźneje Lužicy, spěwne wječorki, fachowe přednoški, wopyty serbskich institucijow, čitanja a „měšćanska rallye“ po Budyšinje. Nažel pak njedosahaše ličba wobdźělnikow za kurz delnjoserbsćiny, a tak wutworichu so dvě skupinje wšelakeho lewla kmanosćow za hornjoserbšćinu.

Pozitiwny wothłós wobdźělnikow na kóncu zarjadowanja a widzomne/słyšomne wuwice rěčnych kmanosćow kursistow swědča wo wuspěchu a zabawnym zarjadowanju.

Kristin Heelemanec

Slovníček: wobdźělich so – zúčastnit se, jednorje – prostě, jednoduše, pisany – pestrý, fachowe – odborné, kmanosć – schopnost, dovednost, wuwice – vývoj, zarjadowanje – podnik, akce.

⁶ <<http://mistnikultura.cz/na-navsteve-v-rozantu-reportaz-a-rozhovor-s-mcyzovou-pred-vystavou-luzickosrbskych-kroju-v-liberci>>



Společnost přátel Lužice si vás dovoluje pozvat na akce pořádané do konce tohoto roku:

- v říjnu (datum upřesníme), Lužický seminář – panelová diskuse k těžbě uhlí v Lužici pod vlastnictvím českého EPH
- 22. 10., 14:00, Lužický seminář – přednáška Edwarda Wornara o slovanské mytologii
- 27. 10., 18:00, Lužický seminář – slovinský literární večer
- 5. 11., 14:00, Lužický seminář – přednáška Martina Šlechtý o výuce češtiny v Lužici
- 14. 11., 18:00, regionální knihovna Teplice – přednáška o Lužici, SPL, vzájemné historii
- 19. 11. – zájezd na Schadzowanku do Budyšina
- v listopadu, Lužický seminář – odpoledne věnované Juriji Bržanovi
- 5. 12., Lužický seminář – Mikulášská 2016
- 14. 12., 17:00, Lužický seminář – předvánoční večírek SPL, prezentace a křest publikace Pražské sorabistické studie II.
- 17. 12. – adventní zájezd do Ochranova a Budyšina

Na připravované zájezdy se hlase na adrese luzice@luzice.cz, počet míst je omezený.

Těšíme se na vás!

Předsednictvo SPL



PSALI JSME PŘED 68 LETY

Slovanské lípy na Spořilově

Necelé dva měsíce po „vítězném únoru“ se v neděli 18. dubna 1948 konala odpoledne od 15 hodin před školou v Jižní ul. IV. v Praze na Spořilově (jak se dozvídáme též na stránkách Archívu hl. m. Prahy z digitalizované školní kroniky ze škol. roků 1940/41–1947/48) „Manifestační slavnost československo-sovětského přátelství“ spojená s výsadbou 12 lip na „slovanském poli“ – sovětských, bulharských, polských, jugoslávských, československých a poslední lužickosrbské. Akce se zúčastnili také hosté z Lužice. Již v r. 1935 byla u školy vysazena jiná lípa, a to k 85. narozeninám prezidenta Osvoboditele.



Jediná zbylá lípa u spořilovské školy, foto Antonín Kríž

Dnes je u starší školní budovy hřiště, nad touto budovou je novější dostavba z let 1961–1963 s novým vchodem, mezi budovami je malý pavilonek s nově do kruhu vysázenými mladými stromky, takže prostranství před školou je podstatně změněno. Na místech uváděných v článku, kde by měly stát asi sedmdesátileté stromy, vidíme jen jednu



Lužickosrbská básnička Mina Witkojc na manifestační slavnosti československo-sovětského přátelství v Praze-Spořilově, LSV 3-4/1948.

velkou košatou lípu. Ostatní stromy (pokud nebyly likvidovány již při uvedené dostavbě) padly pravděpodobně za oběť rekonstrukci a celkové modernizaci a úpravě školy v letech 2003–2006. Takže asi jen ten jeden poslední velký vzrostlý strom pamatuje tehdejší nezapomenutelnou událost...

-ajk-

V Lužickosrbském věstníku (1948, č. 3.–4., s. 27) se k tomu dočítáme: „Lužická lípa na Spořilově.“

První lužická lípka v Praze byla zasazena. Stalo se tak dne 18. dubna na manifestační slavnosti československo-sovětského přátelství v Praze-Spořilově. Nepřekvapuje, že to byla právě tato škola, která první pořádala nádhernou slavnost, jež vyzněla jako všeslovanská manifestace místního učitelstva, žactva a všech občanů této zahradní čtvrti pražské. (...) Ve dvoraně školy byla loni odhalena pamětní deska s padesáti pěti jmény místních bojovníků za svobodu, kteří za okupace položili své životy. Mezi nimi je také jméno význačného lužickosrbského pracovníka Dr. Josefa Páty, jenž byl Němci umučen právě pro tuto svou činnost.

(...)

Tyto práce (na úpravě prostranství před školou) vyvrcholily zasazením slovanských lip při slavnosti, kterou zahájil ředitel školy Lad. Muchka. (...) (Po dalších projevech) následovalo slavnostní zasazení lípek: sovětských, polských, bulharských a jugoslávských za zpěvu písní těchto národů.

Za naprostého ticha shromáždění byla vsazena lípka lužická mezi dvě československé jako projev vroucné sesterské lásky. Při tomto aktu promluvila za skupinu přítomných Lužických Srbů spisovatelka Mina Witkojc, student Joachim Nawka, Zorka Koničková-Pátová a spisovatel Mikš-Chanovský. Tímto krásným způsobem bylo poukázáno na úzkou příbuznost osudů Lužických Srbů a Čechoslováků, příslušníků dvou nejmenších národů, jež napříště půjdou společnou cestou k společnému cíli – všeslovanskému bratrství.

Po ukončení aktu sázení lípek převedli žáci a žákyně jednotné školy spořilovské ukázky lidových tanců slovanských národů. Zvláště sympaticky působilo, že děti tančily v původních krojích jednotlivých slovanských národů. (...)“

OPRAVA

V ČLIV 7-8/2016 v článku „Lužičtí Srbové v prusko-rakouské válce 1866“ na s. 52 na konci prvního odstavce jsme omylem vypustili větu: „Pruským jehlovkám poskytl příležitost k drtivému uplatnění tradiční útok pěchoty v sevřených šicích a nasazení jízdy beze střelných zbraní.“

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová, U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elisapapunova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLIV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.